Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)

den 20 september 2018*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Oskäliga villkor – Direktiv 93/13/EEG – Tillämpningsområde – Artikel 1.2 – Bindande författningsföreskrifter – Artikel 3.1 – Begreppet ’avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling’– Villkor som tagits med i ett avtal efter avtalsslutet till följd av ett ingripande från den nationella lagstiftarens sida – Artikel 4.2 – Villkor som är klart och begripligt formulerat – Artikel 6.1 – Den nationella domstolens prövning ex officio av om ett avtalsvillkor är oskäligt – Låneavtal i utländsk valuta som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument”

I mål C-51/17,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Fővárosi Ítélőtábla (regional appellationsdomstol för huvudstaden Budapest, Ungern) genom beslut av den 17 januari 2017, som inkom till domstolen den 1 februari 2017, i målet

OTP Bank Nyrt.,

OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.

mot

Teréz Ilyés,

Emil Kiss,

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden M. Ilešič samt domarna A. Rosas, C. Toader, A. Prechal (referent) och E. Jarašiūnas,

generaladvokat: E. Tanchev,

justitiesekreterare: handläggaren I. Illéssy,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 22 februari 2018,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– OTP Bank Nyrt. och OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt., genom A. Lendvai, ügyvéd,

* Rättegångsspråk: ungerska.

– Teréz Ilyés och Emil Kiss, genom P. Dantesz, ügyvéd,

– Ungerns regering, genom M. Z. Fehér, i egenskap av ombud,

– Polens regering, genom B. Majczyna, i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom A. Tokár och A. Cleenewerck de Crayencour, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 3 maj 2018 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 1.2, 3.1 och 4.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169) samt av punkt 1 i) i bilagan till detta direktiv.

2 Begäran har framställts i ett mål mellan, å ena sidan, OTP Bank Nyrt. och OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. (nedan gemensamt kallade OTP Bank) och, å andra sidan, Teréz Ilyés och Emil Kiss (nedan gemensamt kallade låntagarna). I målet har det yrkats fastställelse av att vissa villkor i ett låneavtal i schweiziska francs (CHF), varvid lånet ska betalas ut och återbetalas i ungerska forint (HUF), är oskäliga.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I trettonde skälet i direktiv 93/13 anges följande:

”Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. Därför förefaller det inte nödvändigt att villkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter och principer eller bestämmelser i internationella konventioner som medlemsstaterna eller [Europeiska unionen] har tillträtt underkastas bestämmelserna i detta direktiv. I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.”

4 I artikel 1.2 i direktivet föreskrivs följande:

”Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller [unionen] har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

5 Artikel 3 i samma direktiv har följande lydelse:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

…

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga.”

6 I artikel 4 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvillkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

7 I artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

8 Artikel 7.1 i nämnda direktiv har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

9 Bilagan till direktiv 93/13 har rubriken ”Avtalsvillkor till vilka hänvisas i artikel 3.3”. Punkt 1 i) i nämnda bilaga har följande lydelse:

”Avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är

…

i) att oåterkalleligen binda konsumenten vid villkor som denne inte haft någon verklig möjlighet att ta del av innan avtalet ingicks.”

Ungersk rätt

Lagen om kreditinstitut

10 I 203 § hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (1996 års lag nr CXII om kreditinstitut och värdepappersföretag) (nedan kallad lagen om kreditinstitut) föreskrivs följande:

”1) Finansinstitutet ska på ett klart och begripligt sätt informera sina befintliga och potentiella kunder om villkoren för att använda de tjänster som institutet tillhandahåller, samt om ändringar i dessa villkor. …

…

6) Beträffande avtal som ingås med icke-professionella kunder genom vilka en kredit uttryckt i utländsk valuta beviljas eller som innehåller en köpoption avseende fast egendom, ska finansinstitutet förklara för kunden vilken risk denne utsätter sig för vid den avtalade transaktionen och kunna visa att kunden genom att underteckna har förklarat sig ha blivit upplyst om denna risk.”

DH 1-lagen

11 I 1 § punkt 1 Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (2014 års lag nr XXXVIII om reglering av vissa frågor avseende Kúrias (Högsta domstolen, Ungern) beslut om enhetlig tolkning av nationell rätt gällande låneavtal som ingåtts mellan kreditinstitut och konsumenter) (nedan kallad DH 1-lagen) föreskrivs följande:

”Denna lag är tillämplig på låneavtal som ingåtts med konsumenter mellan den 1 maj 2004 och den dag då denna lag träder i kraft. Vid tillämpning av denna lag omfattar låneavtal som ingåtts med konsumenter samtliga låne- eller kreditavtal i utländsk valuta (som är knutna till eller utryckta i utländsk valuta och ska återbetalas i ungerska forinter) och samtliga låne- eller kreditavtal avseende forinter, eller avtal om finansiell leasing som har ingåtts mellan ett kreditinstitut och en konsument, om de genom hänvisning därtill innefattar standardvillkor eller andra villkor som inte har varit föremål för individuell förhandling mellan parterna, vilka innehåller en sådan bestämmelse som avses i 3 § punkt 1 eller 4 § punkt 1.”

12 I 3 § punkterna 1, 2 och 5 i lagen föreskrivs följande:

”1) Med undantag för avtalsvillkor som förhandlats individuellt, är ett avtalsvillkor i låneavtal med konsumenter ogiltigt, enligt vilket kreditinstitutet anger att köpkursen ska tillämpas vid utbetalningen av de medel som beviljats för förvärvet av den egendom som lånet eller den finansiella leasingen avser, och att säljkursen, eller en annan växelkurs än den som fastställdes vid utbetalningen av medlen, ska tillämpas vid återbetalningen av medlen.

2) I stället för det villkor som är ogiltigt enligt punkt 1 – och utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3 – ska den officiella växelkurs som fastställs av Ungerns centralbank för den berörda utländska valutan tillämpas i förhållande till utbetalningen och återbetalningen av lånet (inbegripet belopp som erläggs i månadsavbetalning och samtliga kostnader, avgifter och provisioner som har uttryckts i utländsk valuta).

…

5) Finansinstitutet ska göra en avräkning för kunden i enlighet med vad som särskilt föreskrivs.”

13 I 4 § i nämnda lag föreskrivs följande:

”1. Med undantag för avtalsvillkor som förhandlats individuellt, är avtalsvillkor i låneavtal med konsumenter, enligt vilka en ensidig ändring av avtalet är möjlig, oskäliga i den mån en rätt till ensidig höjning av räntor, kostnader och avgifter därigenom föreskrivs. …

2. Ett sådant avtalsvillkor som det som avses i punkt 1 är ogiltigt om kreditinstitutet inte har inlett ett tvistemålsförfarande … eller om rätten har avvisat talan eller avbrutit prövningen av målet, med undantag för de fall då det är möjligt att inleda ett sådant tvistemålsförfarande … avseende det berörda avtalsvillkoret, men ett sådant förfarande inte har inletts, eller, om det har inletts, rätten inte har fastställt att avtalsklausulen är ogiltigt enligt punkt 2a.

2a. Ett sådant avtalsvillkor som det som avses i punkt 1 är ogiltigt om rätten har fastställt att det är ogiltigt enligt speciallagen om avräkning av konton i förfaranden som inletts av en tillsynsmyndighet med hänsyn till allmänintresset.

3. I de fall som avses i punkt 2 och punkt 2a ska kreditinstitutet tillsammans med konsumenten göra en avräkning av dennes konto i enlighet med de villkor som fastställs i speciallagen.”

DH 2-lagen

14 Det framgår av beslutet om hänskjutande att den ungerska lagstiftaren – genom att anta Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (2014 års lag XL om regler för avräkning enligt 2014 års lag XXXVIII om reglering av vissa frågor med anknytning till Kúrias (Högsta domstolen) avgörande för att åstadkomma en enhetlig rättspraxis rörande låneavtal som ingås mellan kreditinstitut och konsumenter och rörande andra bestämmelser) (nedan kallad DH2-lagen) – bland annat ålade finansinstituten att avräkna de för höga belopp som konsumenterna hade betalat på grund av oskäliga avtalsvillkor.

DH 3-lagen

15 I 3 § punkt 1 az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (2014 års lag nr LXXVII om vissa frågor avseende ändringen av den valuta som konsumentkreditavtal uttrycks i, och bestämmelser om ränta) (nedan kallad DH 3-lagen) föreskrivs följande:

”Låneavtal som ingås med konsumenter ska till följd av denna lag ändras i enlighet med bestämmelserna i den.”

16 I 10 § i nämnda lag föreskrivs följande:

”Ett finansinstitut som med konsumenter ingått låneavtal i utländsk valuta eller baserat på en utländsk valuta, för vilket det som säkerhet finns en inteckning, är skyldigt att inom den föreskrivna tidsfristen för avräkning i enlighet med [DH 2-lagen] omvandla hela den utestående skulden till ett lån uttryckt i ungerska forinter, när skulden avser ett konsumentkreditavtal som uttryckts i eller baserats på en utländsk valuta, eller följer av ett sådant avtal (inbegripet räntor, avgifter, provisioner och kostnader

som betalas i utländsk valuta), vars belopp fastställts på grundval av avräkningen i enlighet med [DH 2-lagen]. Vid denna omvandling ska den av nedanstående kurser tillämpas som vid referensdatumet var mest förmånlig för konsumenten:

a) Medelvärdet av de växelkurser för den utländska valutan i fråga som officiellt fastställts av den ungerska centralbanken under perioden mellan den 16 juni 2014 och den 7 november 2014, eller

b) den officiella växelkurs som fastställts av den ungerska centralbanken den 7 november 2014.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

17 Den 15 februari 2008 ingick låntagarna ett avtal om lån uttryckt i schweiziska francs men utbetalt och återbetalt i ungerska forinter (nedan kallat det aktuella låneavtalet) med ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt., vars rättigheter och skyldigheter sedermera övertagits av OTP Bank. Avtalet – med en pantförskrivning som säkerhet – uttrycktes i denna valuta på grundval av dagens växelkurs. Låneavtalet innehöll villkor som innebar att det förelåg en skillnad mellan den växelkurs som var tillämplig på låneutbetalningen och den växelkurs som var tillämplig på återbetalningen av lånet, nämligen OTP Banks och dennes företrädares köpkurs respektive samma bankers säljkurs (nedan kallad växelkursskillnaden). Vidare gavs enligt samma avtal långivaren en ensidig möjlighet att göra ändringar i avtalet som gav långivaren rätt att höja räntor, kostnader och avgifter (nedan kallad möjligheten till ensidig ändring).

18 Punkt 4.7.1 i det aktuella låneavtalet angav att ”gäldenären ska fullgöra sin betalningsskyldighet i lånevalutan genom överföring i ungerska forinter till det kreditkonto … som öppnats hos [OTP Bank] för lånet. Gäldenären ska fullgöra sin betalningsskyldighet senast den dag som fordran förfaller till betalning enligt den köpkurs för vald valuta som publicerats enligt inre föreskrifter, och ska därvid tillse att ovannämnda konto senast på förfallodagen innehåller motsvarande värde i ungerska forinter. Borgenären omvandlar till ungerska forinter betalningen i lånevalutan enligt den kurs som anges i nämnda punkt på förfallodagen och debiterar detta kreditkonto i ungerska forinter. …”

19 I punkt 10 i det aktuella låneavtalet, under rubriken ”Förklaring om information om risker”, angavs följande:

”Gäldenären förklarar sig känna till och förstå den närmare information om låneriskerna som han eller hon har fått av borgenären och att han eller hon är medveten om den risk det medför att ta ett lån i utländsk valuta, en risk som uteslutande faller på gäldenären. Vad gäller valutarisken är gäldenären i synnerhet medveten om att om växelkursen mellan schweiziska francs och ungerska forinter ändras på ett ogynnsamt sätt under avtalstiden (det vill säga om forintens växelkurs försämras jämfört med den växelkurs som gällde vid avtalsdagen), kan amorteringarnas motvärde som fastställs i utländsk valuta men som ska betalas i ungerska forinter till och med kunna öka avsevärt. Genom att underteckna detta avtal förklarar sig gäldenären känna till att han eller hon uteslutande ska stå för de ekonomiska följderna av denna risk. Gäldenären förklarar vidare att han eller hon noga har övervägt de konsekvenser som valutarisken kan medföra och godtar dessa, efter att ha gjort en avvägning mellan risken och hans eller hennes solvens och ekonomiska situation, samt att han eller hon inte får rikta några anspråk mot banken till följd av valutarisken.”

20 Låntagarna väckte den 16 maj 2013 talan vid Fővárosi Törvényszék (domstol i första instans i huvudstaden Budapest, Ungern) med yrkande om att det aktuella låneavtalet skulle förklaras ogiltigt. Som grund för talan anförde låntagarna att avtalsvillkoren inte hade utformats på ett klart eller begripligt sätt, vilket innebar att de inte kunde förstå omfattningen av valutarisken.

21 Den 22 juli 2013 sade OTP Bank upp avtalet på grund av att låntagarna inte fullgjort sina åtaganden enligt avtalet.

22 OTP Bank anser att den bank vars rättigheter och skyldigheter OTP Bank övertagit fullgjort sin informationsplikt angående valutarisken, detta i enlighet med skyldigheterna i 203 § i lagen om kreditinstitut.

23 Fővárosi Törvényszék (domstol i första instans i huvudstaden Budapest) biföll låntagarnas talan den 11 mars 2016. Domstolen angav därvid för det första att det vid den aktuella tidpunkten var mer förmånligt och mindre kostsamt att ingå ett låneavtal i utländsk valuta jämfört med ett låneavtal i ungerska forinter. För det andra borde OTP Bank – med beaktande av den latenta krissituationen – ha känt till att det medför avsevärda risker att ta lån i schweiziska francs som är att anse som en tillflyktsvaluta, och att OTP Bank trots detta inte har varnat låntagarna. Vidare hade avtalsvillkoret om valutarisken inte utformats på ett klart och begripligt sätt. Nämnda domstol beslutade att omvandla låntagarnas skuldbelopp till ungerska forinter som om det aktuella låneavtalet hade ingåtts i denna valuta.

24 OTP Bank överklagade nämnda dom till den hänskjutande domstolen, det vill säga Fővárosi Ítélőtábla (regional appellationsdomstol för huvudstaden Budapest, Ungern). Som grund för överklagandet anförde OTP Bank att rätten i första instans inte hade beaktat de bestämmelser i ungersk rätt som trätt i kraft efter det att låntagarna väckt talan, särskilt bestämmelserna i DH 2-lagen. Rätten hade inte heller beaktat de formkrav som anges i bestämmelserna och som en konsument måste iaktta såsom kärande i ett mål angående avtal om lån i utländsk valuta.

25 Låntagarna yrkade däremot att domen från Fővárosi Törvényszék (domstol i första instans i huvudstaden Budapest) skulle fastställas. De anser att 3 § punkt 1 och 4 § punkt 1 i DH 1-lagen i princip kvalificerar såsom oskäligt varje avtalsvillkor som anger antingen en skillnad i växelkurs eller en möjlighet till ensidig ändring, medan övriga avtalsvillkor – bland annat angående information om valutarisker – inte omfattas av dessa bestämmelser och ska prövas från fall till fall.

26 Den hänskjutande domstolen har erinrat om att DH 1-lagen antagits mot bakgrund av Kúrias (Högsta domstolen, Ungern) avgörande nr 2/2014 (*Magyar Közlöny* 2014/91, s. 10975), vilket meddelats i ett förfarande som syftade till att åstadkomma en enhetlig rättspraxis inom civilrätten, och mot bakgrund av EU-domstolens dom av den 30 april 2014 i målet Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, (EU:C:2014:282). I 3 § punkt 1 i nämnda lag föreskrivs att villkor i konsumentkreditavtal angående växelkursskillnader är ogiltiga, med undantag för sådana villkor som varit föremål för individuell förhandling. I nämnda lag föreskrivs att ett sådant villkor med retroaktiv verkan ska ersättas med ett villkor som anger att man ska tillämpa den av Ungerns centralbank beräknade officiella växelkursen för den aktuella utländska valutan.

27 Vidare framgår det av beslutet om hänskjutande att Kúria (Högsta domstolen) i den dom som anges i föregående punkt beslutat följande: ”Ett villkor i ett avtal om lån i utländsk valuta som ingåtts med en konsument och som innebär att valutarisken uteslutande ska bäras av konsumenten – som motprestation för en gynnsammare ränta – är ett avtalsvillkor som avser avtalets huvudprestation och det får som huvudregel inte prövas om det är oskäligt. Detta villkor får endast prövas och förklaras oskäligt om dess innehåll vid den tidpunkt då avtalet ingicks, med beaktande av avtalets lydelse och den information som erhållits från kreditinstitutet, varken var klart eller begripligt för en genomsnittskonsument som är normalt informerad samt skäligen uppmärksam och kritisk. Avtalsvillkor rörande valutarisken ska anses oskäliga, och avtalet ska följaktligen helt eller delvis vara ogiltigt, om konsumenten på grund av att den information som kreditinstitutet har lämnat är olämplig eller på grund av att den lämnats för sent, har skäl att tro att valutarisken inte är reell eller att den endast delvis faller på konsumenten.”

28 Den ungerska lagstiftaren ålade därefter i DH 2-lagen kreditinstituten att genom ett avräkningsförfarande reglera de belopp som otillbörligen erhållits med stöd av sådana oskäliga avtalsvillkor som anges i 3 § och 4 § i DH 1-lagen. I DH 3-lagen föreskrivs vidare att de aktuella lånen ska omvandlas slutgiltigt till ungerska forinter enligt den växelkurs som anges i 10 § däri, detta för att undanröja framtida växelkursrisker.

29 Den hänskjutande domstolen har vidare anfört följande. Genom att anta sådana lagar som DH 1-lagen och DH 3-lagen har den ungerska lagstiftaren försökt att lösa problemen med de väldigt många låneavtal som ingåtts i utländsk valuta, bland annat genom att undanröja växelkursskillnaden genom att föreskriva att det är den växelkurs som fastställs av den ungerska centralbanken som ska tillämpas. Även om denna växelkurs är mer förmånlig för konsumenten än den som anges i låneavtalet, så är det inte desto mindre så att det fortfarande är låntagaren som står risken för valutakursförändringar mellan den utländska valutan och den valuta som lånet ska återbetalas i för det fall att den utländska valutan ökar i värde eller den nationella valutan minskar i värde.

30 Att avtalsvillkor på detta sätt ersätts av nationella lagbestämmelser kan emellertid enligt den hänskjutande domstolen få som resultat att dessa villkor inte längre omfattas av direktiv 93/13, eftersom de inte är ”avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling” i den mening som avses i direktivet. Om de skulle kvalificeras som ”avtalsvillkor” i den mening som avses i direktivet, så skulle villkoret om valutarisken kunna omfattas av det i artikel 1.2 i direktivet angivna undantaget, eftersom det skulle kunna anses utgöra ett avtalsvillkor som ”avspeglar bindande författningsföreskrifter” i den mening som avses i bestämmelsen och därmed inte omfattas av bestämmelserna i direktiv 93/13.

31 För det fall det i artikel 1.2 i direktiv 93/13 angivna undantaget inte är tillämpligt i förevarande fall, så har den hänskjutande domstolen angett att det ankommer på den att pröva om villkoret om valutarisken har avfattats på ett klart och begripligt sätt, eftersom låntagarna endast tagit emot allmän information om valutarisken.

32 Mot denna bakgrund anser den hänskjutande domstolen att det framstår som oklart om den vid prövningen av detta villkor även får beakta andra avtalsvillkor som eventuellt är oskäliga, såsom de angavs i avtalet vid avtalets ingående, även om dessa senare förklarats ogiltiga och eventuellt ersatts enligt nationella lagbestämmelser.

33 Vad slutligen gäller nationell domstols prövning ex officio av oskäliga avtalsvillkor, har den hänskjutande domstolen angett att Kúria (Högsta domstolen) har tolkat EU-domstolens praxis med beaktande av dispositionsprincipen. Enligt denna princip ska ett mål avgöras utifrån de omständigheter och yrkanden som framställts av parterna till stöd för käromålet. Enligt den hänskjutande domstolen framstår det således som oklart om den får eller till och med ska bedöma om avtalsvillkor, som inte åberopats av konsumenten i egenskap av kärande, eventuellt är oskäliga.

34 Mot denna bakgrund beslutade Fővárosi Ítélőtábla (regional appellationsdomstol för huvudstaden Budapest) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Ska ett avtalsvillkor som innebär att konsumenten ska stå för valutarisken och som, till följd av ett undanröjande av ett oskäligt avtalsvillkor som föreskrev en skillnad mellan köpkurs och säljkurs och en därmed förknippad skyldighet att bära valutarisken, har blivit en del av avtalet med verkan *ex tunc* till följd av lagstiftarens ingripande med anledning av de tvister rörande ogiltighet som berörde ett stort antal avtal, anses utgöra ett villkor som inte varit föremål för individuell förhandling i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13 och ska det därmed anses omfattas av direktivets tillämpningsområde?

2) För det fallet att ett avtalsvillkor som innebär att konsumenten ska stå för valutarisken omfattas av direktivets tillämpningsområde, ska då undantagsregeln i artikel 1.2 i direktivet tolkas så, att den även avser ett avtalsvillkor som motsvaras av tvingande nationella lagbestämmelser i den mening som avses i punkt 26 i EU-domstolens dom [av den 21 mars 2013] i målet RWE Vertrieb AG (C-92/11, EU:C:2013:180) som har antagits eller trätt i kraft efter att avtalet ingicks? Ska även ett avtalsvillkor som har blivit en del av avtalet med verkan *ex tunc* efter att avtalet ingicks till följd av en tvingande lagbestämmelse som avhjälper den ogiltighet som orsakats av att ett avtalsvillkor som gör det omöjligt att fullgöra avtalet anses oskäligt, omfattas av tillämpningsområdet för denna undantagsregel?

3) För det fall det, beroende på svaren på de föregående frågorna, får prövas om ett avtalsvillkor som innebär att konsumenten ska stå för valutarisken är oskäligt, ska då kravet på klarhet och begriplighet i artikel 4.2 i direktiv 93/13 tolkas så, att detta krav även ska anses uppfyllt, när, på det sätt som framgår av de faktiska omständigheterna, den informationsskyldighet som föreskrivs i lag och som av nödvändighet är generellt formulerad är uppfylld, eller ska även sådana uppgifter rörande konsumentens risk som är kända av finansinstitutet eller som detta institut kunde haft tillgång till vid den tidpunkt då avtalet ingicks lämnas?

4) Är det, med hänsyn till kravet på klarhet och öppenhet och vad som föreskrivs i punkt 1 i) i bilagan till direktiv 93/13, relevant för tolkningen av artikel 4.1 i direktivet att avtalsvillkoren rörande rätten att ensidigt göra ändringar och skillnaden mellan köpkurs och säljkurs – som ett antal år senare visade sig vara oskäliga – vid tidpunkten då avtalet ingicks återfanns i avtalet tillsammans med villkoret rörande valutarisken, vilket innebar att konsumenten som en kumulativ följd av dessa villkor i själva verket inte på något sätt kunde förutse hur betalningsskyldigheterna eller förändringsmekanismerna för dessa skulle utvecklas framöver, eller ska de avtalsvillkor som senare förklarats oskäliga inte beaktas då det prövas om det villkor som rör valutarisken är oskäligt?

5) Om den nationella domstolen slår fast att det avtalsvillkor som innebär att konsumenten ska stå för valutarisken är oskäligt, är den då skyldig att, med iakttagande av parternas rätt att yttra sig i det kontradiktoriska förfarandet, ex officio även beakta att andra avtalsvillkor som kärandena inte har åberopat i sin stämningsansökan är oskäliga, när den slår fast de rättsliga följderna enligt nationell rätt? Är enligt EU-domstolens praxis officialprincipen även tillämplig om käranden är konsument eller utesluter dispositionsprincipen, i förekommande fall, en prövning ex officio, med beaktande av den ställning som dispositionsrätten har i förfarandet som helhet och förfarandets särdrag?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Huruvida frågorna kan tas upp till sakprövning

35 OTP Bank har gjort gällande att den första, den andra, den tredje och den fjärde frågan inte kan tas upp till sakprövning. OTP Bank har därvid gjort gällande att frågorna är hypotetiska och att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet. Den hänskjutande domstolen har utgått från det felaktiga antagandet att DH 1-lagen och DH 3-lagen inneburit att det är konsumenterna som står valutarisken när det gäller avtal om lån i utländsk valuta. Dessa lagar – liksom avgöranden från Kúria (Högsta domstolen), särskilt dom nr 2/2014 PJE – innebär inte någon ändring bakåt i tiden (*ex tunc*) av sådana avtalsvillkor om valutarisken som redan fanns i befintliga avtal. Kúria (Högsta domstolen) har således enligt OTP Bank slagit fast att det ankommer på nationell domstol att pröva om varje klausul som är föremål för prövning formulerats på ett klart och begripligt sätt med tillämpning av artikel 4.2 i direktiv 93/13. Bestämmelserna i DH 1-lagen och i DH 3-lagen har inte ändrat innebörden av denna dom från Kúria (Högsta domstolen).

36 Såvitt avser den femte frågan har OTP Bank gjort gällande att EU-domstolen redan slagit fast att nationell domstol enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 är skyldig att ex officio pröva om ett avtalsvillkor är oskäligt. I och med att denna fråga inte är tvistig mellan parterna, har den inte något samband med de verkliga omständigheterna i det nationella målet.

37 EU-domstolen gör följande bedömning. Det framgår av fast rättspraxis att nationella domstolars frågor om tolkningen av unionsrätten, vilka ställs mot bakgrund av den beskrivning av omständigheterna i målet och tillämplig lagstiftning som den nationella domstolen har lämnat på eget ansvar, och vilka det inte ankommer på EU-domstolen att pröva riktigheten av, presumeras vara relevanta. En begäran från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågorna är hypotetiska eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 april 2018, Krüsemann m.fl., C-195/17, C-197/17 à C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C-274/17, C-275/17, C-278/17–C-286/17 och C-290/17–C-292/17, EU:C:2018:258, punkt 24 och där angiven rättspraxis).

38 OTP Bank har gjort gällande att DH 1-lagen och DH 3-lagen inte ändrar konsumentens ställning såvitt avser valutarisken varför tolkningsfrågorna är hypotetiska. EU-domstolen finner i denna del att den hänskjutande domstolen i huvudsak har angett att dessa lagar i vart fall i viss utsträckning har inverkat på denna risk.

39 Det framgår visserligen av de uppgifter som lämnats till EU-domstolen – inklusive av själva beslutet om hänskjutande – att förekomsten av denna risk följer av själva beskaffenheten av avtalet, vilket i målet särskilt kommit till uttryck i punkt 4.7.1 i det aktuella låneavtalet. Enligt denna punkt 4.7.1 ska gäldenären fullgöra sin betalningsskyldighet i lånevalutan genom överföring av motvärdet i ungerska forinter enligt den köpkurs för valutan som var tillämplig på förfallodagen.

40 Den hänskjutande domstolen har emellertid uppgett att 3 § punkt 2 i DH 1-lagen (enligt vilken det ogiltigförklarade avtalsvillkoret om växelkursskillnad ska ersättas med en bestämmelse som anger att det är den av Ungerns centralbank fastställda officiella växelkursen som ska tillämpas för motsvarande valuta) och 10 § i DH 3-lagen (som anger att låneavtal i utländsk valuta ska omvandlas till avtal i ungerska forinter, varvid växelkursen då denna omvandling görs fastställs utifrån ett medelvärde) fortfarande innebär att det i praktiken är konsumenten som även fortsättningsvis står valutarisken.

41 Den i punkt 37 ovan angivna presumtionen om tolkningsfrågors relevans kan emellertid inte kullkastas enbart genom att en av parterna i det nationella målet bestrider den hänskjutande domstolens tolkning av nationell rätt och därmed tolkningsfrågornas relevans för målets utgång. Det är nämligen den hänskjutande domstolen som är ensam behörig att fastställa och bedöma de faktiska omständigheterna i det mål som den har att avgöra samt att tolka och tillämpa nationell rätt (dom av den 8 juni 2016, Hünnebeck, C-479/14, EU:C:2016:412, punkt 36 och där angiven rättspraxis).

42 Såvitt gäller den femte frågan har den hänskjutande domstolen ställt denna fråga för att få klarhet i huruvida EU-domstolens praxis, angående nationell domstols skyldighet att under vissa omständigheter ex officio pröva grunder som inte åberopats av parterna, även är tillämplig i ett sådant mål som det nationella målet, där konsumenten inte är svarande utan kärande.

43 Det är i detta avseende tillräckligt att erinra om att de nationella domstolarna, även om det redan finns rättspraxis från EU-domstolen som avgör den aktuella rättsfrågan, är fullt fria att vända sig till EU-domstolen om de finner det lämpligt, utan att den omständigheten att de bestämmelser vars tolkning har begärts redan har tolkats av EU-domstolen leder till att denna hindras från att meddela ett nytt avgörande (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 21 och där angiven rättspraxis).

44 Det är följaktligen inte uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet, att frågorna är hypotetiska eller att EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den.

45 Tolkningsfrågorna kan följaktligen tas upp till sakprövning.

Den första frågan

46 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida begreppet ”avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling” i artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att därmed avses bland annat ett avtalsvillkor som ändrats genom en bindande nationell författningsföreskrift (såsom 3 § punkt 2 i DH 1-lagen, jämförd med 10 § i DH 3-lagen) som antagits efter ett konsumentkreditavtals ingående för att ersätta ett ogiltigt villkor i nämnda avtal genom att föreskriva att det är den av centralbanken fastställda växelkursen som ska äga tillämpning vid beräkningen av utestående lånefordran.

47 Enligt artikel 3.2 i direktivet ska det alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll.

48 I och med att det är den nationella lagstiftaren som föreskrivit att de i det nationella målet aktuella avtalsvillkoren ska tillämpas, är det uppenbart att dessa villkor inte förhandlats fram individuellt av avtalsparterna.

49 Den första frågan ska därför besvaras på följande sätt. Begreppet ”avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling” i artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att därmed avses bland annat ett avtalsvillkor som ändrats genom en bindande nationell författningsföreskrift som antagits efter ett konsumentavtals ingående för att ersätta ett ogiltigt villkor i nämnda avtal.

Den andra frågan

50 Såsom redan noterats i punkt 39, och såsom även framgår av de uppgifter som lämnats till EU-domstolen, följer förekomsten av en valutarisk av själva beskaffenheten av det aktuella låneavtalet, särskilt punkt 4.7.1 däri. Den hänskjutande domstolen har emellertid uppgett att denna valutarisk föreligger även, i vart fall delvis, på grund av 3 § punkt 2 i DH 1-lagen, jämförd med 10 § i DH 3-lagen, i det att dessa nationella bestämmelser medför en ändring av gällande avtal på så sätt att den i låneavtalet angivna valutaväxelkursen ersätts av den av centralbanken angivna officiella växelkursen.

51 Den hänskjutande domstolen har således ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att direktivet omfattar avtalsvillkor som ändrats till följd av bindande nationella författningsföreskrifter antagna efter ett konsumentkreditavtals ingående för att ersätta ett ogiltigt avtalsvillkor genom att föreskriva att den av Ungerns centralbank fastställda officiella växelkursen ska användas vid beräkningen av utestående lånefordran, samtidigt som konsumenten även fortsättningsvis står valutarisken för det fall att den nationella valutan förlorar i värde i förhållande till den utländska valuta som angetts i låneavtalet.

52 Artikel 1.2 i direktiv 93/13 avser avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter, och nämnda direktivsbestämmelse medför ett undantag från direktivets tillämpningsområde. EU-domstolen har redan slagit fast att det krävs att två villkor är uppfyllda för att detta undantag ska

vara tillämpligt. För det första ska avtalsvillkoret avspegla en författningsföreskrift och för det andra ska föreskriften vara bindande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkterna 27 och 28 och där angiven rättspraxis).

53 Detta undantag från tillämpningen av direktiv 93/13 motiveras av att det i princip får antas att den nationella lagstiftaren har sett till att det finns en balans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter vad gäller vissa avtal (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 mars 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punkt 28).

54 EU-domstolen har emellertid även slagit fast att en nationell domstol ska – särskilt med hänsyn till syftet med direktivet, det vill säga att skydda konsumenter mot att näringsidkare inför oskäliga villkor i konsumentavtal – beakta att undantaget i artikel 1.2 i samma direktiv ska tolkas restriktivt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

55 Vad gäller detta syfte och den allmänna systematiken bakom direktiv 93/13 kräver direktivet – med tanke på karaktären på och vikten av det allmänintresse som ligger till grund för det skydd som konsumenterna ges – att medlemsstaterna föreskriver ”att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är … bindande för konsumenten” (artikel 6.1 i direktivet) samt ser till att det finns lämpliga och effektiva medel ”för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter” (artikel 7.1 i direktivet) (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 april 2016, Radlinger och Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, punkt 98 och där angiven rättspraxis).

56 Vad närmare bestämt avser artikel 6.1 i direktiv 93/13 har EU-domstolen redan slagit fast att enligt nämnda bestämmelse krävs det visserligen att medlemsstaterna föreskriver att oskäliga villkor ”på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt” inte är bindande för konsumenten. Regleringen i nationell rätt av det konsumentskydd som följer av direktiv 93/13 kan emellertid inte påverka omfattningen och således innehållet i detta skydd (se, för ett liknande resonemang, dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkterna 64 och 65).

57 Det är i förevarande mål utrett att den nationella lagstiftaren antog 3 § i DH 1-lagen och 10 § i DH 3-lagen efter det att låneavtalen i utländsk valuta hade ingåtts. Lagstiftaren ansåg nämligen att det villkor om växelkursskillnad som rent generellt återfanns i sådana avtal var att anse som oskäligt och beslutade därför att den avtalade växelkursen skulle ersättas med en av Ungerns centralbank fastställd växelkurs.

58 Det framgår av utredningen i målet vid EU-domstolen att dessa lagar antogs mot bakgrund av en särskild kontext, i det att dessa lagar grundades på det avgörande nr 2/2014 PJE som Kúria (Högsta domstolen) meddelat i ett förfarande som syftade till att åstadkomma en enhetlig rättspraxis. Kúria slog fast att villkor om växelkursskillnad och om möjlighet till ensidig ändring som finns i kredit- eller låneavtal i utländsk valuta ingångna med konsumenter är oskäliga eller ska presumeras vara oskäliga.

59 Det framgår av beslutet om hänskjutande att såväl detta avgörande från Kúria (Högsta domstolen) som DH 1-lagen grundas på EU-domstolens dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282).

60 I punkt 82 i denna dom slog EU-domstolen fast att det under vissa omständigheter är förenligt med syftet med artikel 6.1 i direktiv 93/13 att byta ut ett oskäligt avtalsvillkor mot en utfyllnadsregel i nationell rätt. Enligt fast rättspraxis är nämligen syftet med denna bestämmelse att ersätta den formella jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med en verklig jämvikt så att parterna blir jämbördiga, och inte att alla avtal innehållande oskäliga villkor ska ogiltigförklaras.

61 Om det inte var tillåtet för den nationella domstolen att ersätta ett oskäligt avtalsvillkor – utan vilket det aktuella avtalet inte skulle kunna bestå – med en nationell utfyllnadsregel, så skulle den nationella domstolen nämligen tvingas att ogiltigförklara avtalet i dess helhet. Detta skulle kunna innebära att konsumenten drabbas av mycket negativa konsekvenser, eftersom en sådan ogiltigförklaring i princip medför att det kvarstående lånebeloppet omedelbart förfaller till betalning i en omfattning som riskerar att övergå konsumentens ekonomiska resurser, och därmed drabba konsumenten snarare än långivaren, och långivaren skulle således inte bli avskräckt från att införa sådana villkor i de avtal denne erbjuder (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkterna 83 och 84).

62 Det framgår av utredningen i målet vid EU-domstolen att den nationella lagstiftaren – genom att enligt 3 § punkt 2 i DH 1-lagen och 10 § i DH 3-lagen byta ut villkoret om växelkursskillnad mot ett villkor om att den av Ungerns centralbank per förfallodagen fastställda växelkursen ska tillämpas mellan avtalsparterna – haft för avsikt att bestämma vissa villkor angående de förpliktelser som anges i denna typ av låneavtal.

63 EU-domstolen har i detta avseende redan slagit fast att artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att direktivet inte tillämpas på sådana villkor i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument som bestäms i en nationell föreskrift (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 7 december 2017, Woonhaven Antwerpen, C-446/17, ej publicerat, EU:C:2017:954, punkt 31).

64 Sådana avtalsvillkor som de som avses i punkt 62 ovan och som avspeglar bindande författningsföreskrifter kan således inte omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 93/13.

65 Detta innebär emellertid inte att ett annat avtalsvillkor – som exempelvis villkoret om valutarisken – i sin helhet också är undantaget från direktivets tillämpningsområde och således inte skulle kunna prövas mot bakgrund av direktivet.

66 Såsom angetts i punkt 54 ovan ska artikel 1.2 i direktiv 93/13 nämligen tolkas restriktivt. Att vissa avtalsvillkor som avspeglar författningsföreskrifter inte omfattas av direktivets bestämmelser, innebär således inte att giltigheten av andra villkor i samma avtal som inte avses med författningsföreskrifter inte skulle kunna prövas av nationell domstol utifrån direktivet.

67 Det framgår av utredningen i målet vid EU-domstolen att syftet med de ändringar som följer av 3 § punkt 2 i DH 1-lagen och 10 § i DH 3-lagen inte varit att reglera hela frågan om valutarisken såvitt avser perioden mellan den dag då det aktuella låneavtalet ingicks och den dag då omvandlingen gjordes till ungerska forinter enligt DH 3-lagen.

68 Vad gäller de avtalsvillkor som handlar om valutarisken och som inte ändrats genom lag, följer det av EU-domstolens praxis att sådana avtalsvillkor som omfattas av artikel 4.2 i direktiv 93/13 undgår skälighetsbedömningen endast i de fall då den behöriga nationella domstolen efter en prövning i varje enskilt fall har bedömt att näringsidkaren har formulerat dem på ett klart och begripligt sätt (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 43).

69 Att villkoren om växelkursskillnaden således inte omfattas av direktiv 93/13 enligt artikel 1.2 hindrar inte att de krav som följer av artiklarna 6.1 och 7.1 i nämnda direktiv och av EU-domstolens praxis (se, bland annat, punkterna 32–34 i domen av den 31 maj 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367) fortsätter att vara tillämpliga för alla andra områden som omfattas av direktivet, särskilt för de handläggningsregler som säkerställer de rättigheter som enskilda har enligt direktivet.

70 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvara enligt följande. Artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att direktivet inte omfattar avtalsvillkor som avspeglar bindande nationella författningsföreskrifter och som intagits efter ett konsumentkreditavtals ingående för att ersätta ett

ogiltigt avtalsvillkor genom att föreskriva att det är den av centralbanken fastställda växelkursen som ska användas. Ett villkor om valutarisken, såsom det villkor som är aktuellt i det nationella målet, utesluts emellertid inte från direktivets tillämpningsområde enligt denna bestämmelse.

Den tredje frågan

71 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i om artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att kravet på att avtalsvillkor ska vara klart och begripligt formulerade innebär att kreditinstitutet ska lämna detaljerad information om valutarisken, däribland en riskanalys avseende vilka ekonomiska följder som kan uppkomma om den nationella valutan förlorar i värde i förhållande till den utländska valuta som angetts i låneavtalet.

72 Det ankommer förvisso härvidlag endast på den hänskjutande domstolen att pröva hur villkor ska kvalificeras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Likväl är EU-domstolen behörig att på grundval av bestämmelserna i direktiv 93/13, i detta fall bestämmelserna i artikel 4.2, fastställa de kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa när den prövar ett avtalsvillkor mot bestämmelserna i direktivet (dom av den 23 april 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, punkt 28 och där angiven rättspraxis).

73 Vad gäller låneavtal i utländsk valuta följer det av EU-domstolens praxis att artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att kravet att avtalsvillkor ska vara klart och begripligt formulerade inte kan begränsas till att villkoret i fråga ska kunna vara begripligt i formellt och grammatiskt avseende (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 44 och där angiven rättspraxis).

74 När det gäller lån i utländsk valuta, av den typ som är aktuell i det nationella målet, vill EU-domstolen – i likhet med vad Europeiska systemrisknämnden erinrade om i sin rekommendation ESRB/2011/1 av den 21 september 2011 om utlåning i utländsk valuta (EUT C 342, 2011, s. 1) – betona att finansinstituten ska ge sina låntagare adekvat information om riskerna med lån i utländsk valuta. Informationen bör vara sådan att låntagarna kan ta välgrundade och försiktiga beslut och bör som ett minimum ange vilka konsekvenser som en höjning av utländsk ränta eller en påtaglig valutaförsvagning i den medlemsstat där låntagaren är bosatt får för återbetalningen (Rekommendation A – Låntagarnas riskmedvetenhet, punkt 1) (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 49).

75 Låntagaren måste klart och tydligt informeras om att han eller hon genom att ingå ett avtal om ett lån uttryckt i en utländsk valuta utsätter sig för en valutarisk som eventuellt kan komma att föranleda ekonomiska svårigheter, om den valuta i vilken han eller hon uppbär sina inkomster skulle falla i värde i förhållande till den utländska valuta som lånet beviljats i. Det ska krävas av näringsidkaren, i det aktuella fallet bankinstitutet, att denna redogör för de möjliga variationerna i växelkurserna och de risker som det med nödvändighet innebär att teckna ett lån i en utländsk valuta (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 50).

76 I tjugonde skälet i direktiv 93/13 preciseras att konsumenten ska ha en reell möjlighet att ta del av alla avtalsvillkor. Det är nämligen av grundläggande betydelse för konsumenten att denne i god tid före ingåendet av avtalet underrättas om avtalsvillkoren och om följderna av att avtalet ingås. Det är mot bakgrund av dessa uppgifter som konsumenten avgör om han eller hon vill ingå ett avtal med en näringsidkare och vara bunden av de villkor som näringsidkaren utformat i förväg (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 70 och där angiven rättspraxis).

77 Det ankommer således på den hänskjutande domstolen att beakta att det aktuella låneavtalet innehåller en punkt 10 med rubriken ”Förklaring om information om risker” och vars innehåll redovisas i punkt 19 ovan, tillsammans med eventuell tilläggsinformation som lämnats före avtalets ingående. Det följer i detta avseende av utredningen i målet att låntagarna bland annat tagit del av ett kompletterande informationsblad om valutarisken, och däri anges konkreta beräkningsexempel för risken om ungerska forinter förlorar i värde i förhållande till schweiziska francs; det ankommer emellertid på den hänskjutande domstolen att pröva detta.

78 Mot denna bakgrund ska den tredje frågan besvaras på följande sätt. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att kravet på att avtalsvillkor ska vara klart och begripligt formulerade innebär att kreditinstituten ska låta låntagarna ta del av information som gör att de kan ta välgrundade och försiktiga beslut. Detta krav innebär att ett avtalsvillkor om valutarisken ska kunna vara begripligt för konsumenten såväl i formellt som i grammatiskt avseende men även vad avser det konkreta innehållet, på så sätt att en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument inte bara kan bli medveten om att den nationella valutan kan komma att förlora i värde i förhållande till den utländska valuta som anges i låneavtalet, utan även utvärdera vilka ekonomiska konsekvenser, potentiellt betydande sådana, som ett sådant avtalsvillkor kan få för konsumentens ekonomiska förpliktelser.

Den fjärde frågan

79 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde frågan för att få klarhet i huruvida artikel 4 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att prövningen av om avtalsvillkoren är klart och begripligt formulerade ska göras med beaktande av alla vid tiden för avtalets ingående föreliggande omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt med beaktande av alla övriga avtalsvillkor, trots att vissa av dessa villkor av den nationella lagstiftaren senare förklarats eller presumerats vara oskäliga och ogiltiga.

80 Det följer av artikel 4.1 i direktiv 93/13 att vid bedömningen – i en situation där det aktuella avtalsvillkoret avser beskrivningen av avtalets huvudföremål – av om villkoret är klart och begripligt formulerat i den mening som avses i artikel 4.2 i direktivet, ska man beakta bland annat alla avtalsvillkor som fanns vid tiden för avtalets ingående, eftersom det är då som konsumenten beslutar sig för om han eller hon vill ingå avtal med en näringsidkare och därvid acceptera de avtalsvillkor som utarbetats i förväg av näringsidkaren.

81 Såvitt avser det nationella målet finner EU-domstolen således att det senare ikraftträdandet av DH 1-lagen, DH 2-lagen och DH 3-lagen – i det att dessa lagar med bindande verkan och med verkan bakåt i tiden (*ex tunc*) ändrade vissa villkor i det aktuella låneavtalet – inte ingår i de omständigheter som den hänskjutande domstolen har att beakta när den bedömer transparensen hos villkoret om valutarisken.

82 Det ankommer således på den hänskjutande domstolen att i det nationella målet beakta samtliga vid tiden för avtalets ingående föreliggande omständigheter.

83 Mot denna bakgrund ska den fjärde frågan besvaras på följande sätt. Artikel 4 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att prövningen av om avtalsvillkoren är klart och begripligt formulerade ska göras med beaktande av alla vid tiden för avtalets ingående föreliggande omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt med beaktande av alla övriga avtalsvillkor, trots att vissa av dessa villkor av den nationella lagstiftaren senare förklarats eller presumerats vara oskäliga och därmed ogiltiga.

Den femte frågan

84 Den hänskjutande domstolen har ställt den femte frågan för att få klarhet i huruvida artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det ankommer på den nationella domstolen att – i stället för konsumenten i dennes egenskap av kärande – ex officio pröva om villkoren i ett av konsumenten med näringsidkaren ingånget avtal eventuellt är oskäliga.

85 Enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 ska medlemsstaterna föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet ska förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.

86 Det framgår dessutom av artikel 7.1 i direktiv 93/13, jämförd med tjugofjärde skälet i direktivet, att medlemsstaterna ska se till att medlemsstaternas domstolar eller förvaltningsmyndigheter förfogar över lämpliga och effektiva medel för att förhindra fortsatt tillämpning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter. EU-domstolen har härvidlag erinrat om arten och vikten av det allmänintresse som ligger till grund för det skydd som ges konsumenterna, vilka befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkarna (dom av den 31 maj 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 33 och där angiven rättspraxis).

87 De nationella domstolarna har mot denna bakgrund en skyldighet att, så snart som de har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga i detta hänseende, ex officio bedöma huruvida ett avtalsvillkor, på vilket direktiv 93/13 är tillämpligt, är oskäligt och därigenom undanröja obalansen mellan konsumenten och näringsidkaren (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 januari 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 43 och där angiven rättspraxis).

88 Mot bakgrund bland annat av den inte obetydliga risken för att konsumenten inte känner till sina rättigheter eller har svårigheter att tillvarata dem har den nationella domstolens skyldigheter i detta hänseende ansetts nödvändiga för att säkerställa att konsumenter tillförsäkras ett effektivt skydd (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 maj 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, punkt 31 och där angiven rättspraxis).

89 EU-domstolen har vidare slagit fast att artikel 6 i direktiv 93/13, med hänsyn till arten och vikten av det allmänintresse som ligger till grund för det skydd konsumenterna ges enligt direktivet, måste anses vara likvärdig med de nationella bestämmelser som inom den nationella rättsordningen hänför sig till grunderna för rättsordningen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 17 maj 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, punkt 35 och där angiven rättspraxis).

90 För att åstadkomma det skydd som eftersträvas med direktiv 93/13 krävs det således att en nationell domstol, så snart som den har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska och rättsliga omständigheterna som är nödvändiga i detta hänseende, ex officio prövar – i förekommande fall i stället för konsumenten i dennes egenskap av kärande – om villkoren i ett mellan konsumenten och näringsidkaren ingånget avtal eventuellt är oskäliga.

91 Mot denna bakgrund ska den femte frågan besvaras på följande sätt. Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det ankommer på den nationella domstolen att – i stället för konsumenten i dennes egenskap av kärande – ex officio pröva om ett avtalsvillkor eventuellt är oskäligt, så snart som domstolen har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska och rättsliga omständigheterna som är nödvändiga i detta hänseende.

Rättegångskostnader

92 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (andra avdelningen) följande:

1) **Begreppet ”avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling” i artikel 3.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att därmed avses bland annat ett avtalsvillkor som ändrats genom en bindande nationell författningsföreskrift som antagits efter ett konsumentavtals ingående för att ersätta ett ogiltigt villkor i nämnda avtal.**

2) **Artikel 1.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att direktivet inte omfattar avtalsvillkor som avspeglar bindande nationella författningsföreskrifter och som intagits efter ett konsumentkreditavtals ingående för att ersätta ett ogiltigt avtalsvillkor genom att föreskriva att det är den av centralbanken fastställda växelkursen som ska användas. Ett villkor om valutarisken, såsom det villkor som är aktuellt i det nationella målet, utesluts emellertid inte från direktivets tillämpningsområde enligt denna bestämmelse.**

3) **Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att kravet på att avtalsvillkor ska vara klart och begripligt formulerade innebär att kreditinstituten ska låta låntagarna ta del av information som gör att de kan ta välgrundade och försiktiga beslut. Detta krav innebär att ett avtalsvillkor om valutarisken ska kunna vara begripligt för konsumenten såväl i formellt som i grammatiskt avseende men även vad avser det konkreta innehållet, på så sätt att en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument inte bara kan bli medveten om att den nationella valutan kan komma att förlora i värde i förhållande till den utländska valuta som anges i låneavtalet, utan även utvärdera vilka ekonomiska konsekvenser, potentiellt betydande sådana, som ett sådant avtalsvillkor kan få för konsumentens ekonomiska förpliktelser.**

4) **Artikel 4 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att prövningen av om avtalsvillkoren är klart och begripligt formulerade ska göras med beaktande av alla vid tiden för avtalets ingående föreliggande omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt med beaktande av alla övriga avtalsvillkor, trots att vissa av dessa villkor av den nationella lagstiftaren senare förklarats eller presumerats vara oskäliga och därmed ogiltiga.**

5) **Artiklarna 6.1 och 7.1 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att det ankommer på den nationella domstolen att – i stället för konsumenten i dennes egenskap av kärande – ex officio pröva om ett avtalsvillkor eventuellt är oskäligt, så snart som domstolen har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska och rättsliga omständigheterna som är nödvändiga i detta hänseende.**

Underskrifter